

JURYRAPPORT

BNG BANK ERFGOEDPRIJS

2018

BNGBANK
ERFGOED
PRIJS
BNG CULTUURFONDS

OVER DE BNG BANK ERFGOEDPRIJS

Sinds 2010 wordt op initiatief van het Erfgoedplatform van Kunsten '92 een nationale prijs toegekend aan de gemeente met het beste beleid op het gebied van erfgoed: de BNG Bank Erfgoedprijs. Met deze prijs ter waarde van € 25.000 wil het Erfgoedplatform van Kunsten '92 uitstekende voorbeelden van de gemeentelijke erfgoedpraktijk delen, andere gemeenten inspireren en zo bijdragen aan goede erfgoedzorg.

De prijs stimuleert gemeenten om actief in te zetten op cultureel erfgoed, ook ter versterking van beleidsterreinen als toerisme, cultuur, onderwijs, sociale zaken, ruimtelijke ontwikkeling en economie. Alle gemeenten in Nederland kunnen meedingen naar deze prijs, die beschikbaar is gesteld door hoofdsponsor BNG Cultuurfonds.

Eerdere winnaars zijn de gemeenten Dordrecht (2010), Westerveld (2011), Schiedam (2012), Kampen (2013), Bergen op Zoom (2014), Beesel (2016) en Zutphen (2017).¹

Criteria

De criteria van de BNG Bank Erfgoedprijs zijn:

- Wat is de visie van de gemeente op het gebied van erfgoed?
- Op welke andere beleidsterreinen speelt erfgoed een rol?
- Welke rol krijgen inwoners bij het erfgoed en het gemeentelijke erfgoedbeleid?
- Welke plaats is er voor jeugd (onderwijs, erfgoededucatie) en/of de participatie van ouderen?
- Hoe communiceert de gemeente over het erfgoedbeleid en de -projecten?
- Wat doet de gemeente met erfgoed als innovatieve factor?
- Waaruit bestaat het recent gerealiseerd beleid en welke uitgevoerde projecten zijn er?
- Wat is de grootte en de inzet van het gemeentelijke erfgoedbudget?

Daarnaast worden de gemeenten vanuit de volgende invalshoeken bekeken:

- Plannen** Geeft de gemeente erfgoed een duidelijke plaats in haar plannen?
- Praktijk** Blijft het niet bij woorden, maar voert de gemeente dat beleid ook uit, liefst op vernieuwende wijze?
- Participatie** Schakelt de gemeente burgers (jongeren en ouderen) in bij haar erfgoedbeleid?

¹ De editie van 2015 werd overgeslagen om enkele vernieuwingen in aanmeldingsdata en -procedure op te zetten.

SELECTIE & BEOORDELING

Selectie

Voor de BNG Bank Erfgoedprijs 2018 is voor het eerst met een longlist (en vervolgens een shortlist) gewerkt, aangedragen door de jury en vele erfgoedorganisaties en –specialisten, vanuit hun netwerk en discipline. Eerdere edities hadden een open aanmeldingsprocedure waarbij gemeenten zichzelf konden inschrijven. De winnaar van de BNG Bank Erfgoedprijs 2018 is gekozen uit vier genomineerde gemeenten die volgens de jury allen hun erfgoed op positieve en innovatieve wijze weten in te zetten voor de ontwikkeling van de gemeente.

Jurybezoeken

In verschillende samenstellingen hebben de juryleden in het najaar van 2017 incognito bezoeken gebracht aan Deventer, Leiden, Tilburg en Zaanstad. Bij deze bezoeken liepen de juryleden door verschillende wijken in de gemeente, langs prominente gebouwen en projecten, ging men door de straten (ook op de ruimtelijke kwaliteit wordt gelet, zoals bestrating en reclameborden aan gevels), bezocht men o.a. musea, VVV-kantoren en boekhandels. Ook spraken zij met bewoners, winkeleigenaren en kroegbazen. Tijdens de bezoeken maakte de jury aantekeningen en formuleerde men vragen, om tijdens de pitch aan de genomineerden te stellen.

Pitches

Op 31 januari 2018 waren de vier genomineerde gemeenten uitgenodigd om hun erfgoedbeleid toe te lichten aan de jury door middel van pitches: korte presentaties van maximaal 8 minuten, met foto of film. Gevraagd was om de volgende vragen mee te nemen: Hoe onderscheiden de gemeenten zich ten opzichte van de omliggende omgeving en hoe is hun relatie daarmee? In hoeverre komen de inspanningen voort uit de gemeenschap (inwoners) en de gemeente? Hoe is erfgoed ondergebracht in de gemeentelijke organisatie, niet alleen in FTE's, maar ook in afdelingen/beleidsterreinen?

Alle vier genomineerde gemeenten hielden meer dan enthousiaste presentaties. Zij gaven met beeldmateriaal, filmpjes en inhoudelijk sterke verhalen een extra inkijk in hun erfgoedpraktijk. De pitches bewezen dat de genomineerden zich enorm inspanden om de inwoners en (erfgoed)organisaties te betrekken. Niet alleen in afname van het brede aanbod, maar ook in actieve deelname bij het maken van beleid of opzetten van activiteiten.

Na afloop van elke pitch stelden de juryleden maximaal 7 minuten vragen naar aanleiding van de aanmelding, het jurybezoek en de presentatie. De vier genomineerde gemeenten woonden elkaars pitch bij.

Beslissing

Direct na de presentaties vond het tweede juryoverleg plaats. Met de nominatie, het gemeentebezoek en de pitch in het achterhoofd, heeft de jury zich gebogen over de vraag welke gemeente zich dit jaar de winnaar van de BNG Bank Erfgoedprijs 2018 mag noemen. De voorzitter verzocht de juryleden opnieuw eerst hun individuele beoordeling te noteren, om deze vervolgens gezamenlijk door te nemen en nogmaals te meten aan de criteria.² Uiteindelijk hebben de juryleden unaniem de winnaar aangewezen.

DE JURY

De jury van de BNG Bank Erfgoedprijs 2018 bestaat uit:

- **Ina Adema**, juryvoorzitter; voorzitter bestuur BNG Cultuurfonds en burgemeester van Lelystad
- **Janneke Bierman**, architect en directeur BiermanHenket architecten
- **Karel Loeff**, directeur Erfgoedvereniging Heemschut
- **Arnoud Odding**, directeur Rijksmuseum Twenthe en Museum Twentse Welle
- **Patrick Timmermans**, voorzitter Overleg Provinciale Erfgoedinstellingen Nederland (OPEN) en directeur Erfgoed Brabant
- **Cees van 't Veen**, oud-algemeen directeur Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed

² Om de indruk van belangenverstrengeling te vermijden, heeft tijdens het laatste jury-overleg, juryvoorzitter Ina Adema niet meegestemd. Zij is goed op de hoogte van actuele ontwikkelingen in de gemeente Tilburg en wilde daarmee niet het oordeel van de andere juryleden beïnvloeden.

DE VIER GENOMINEERDEN

De vier genomineerde gemeenten voldeden allen aan een aantal belangrijke criteria, zoals een brede visie op cultureel erfgoed, met voldoende evenwicht tussen monumenten, immaterieel erfgoed, musea, archieven, archeologie (indien van toepassing) en collecties. Maar ook doorstonden zij de eerste toets van aansluiting met andere beleidsterreinen zoals ruimtelijke ordening en toerisme. Innovatie en inspiratie scoren goed. Bovendien lijken zij de interesse en initiatieven van de bewoners actief in te zetten. De volgende punten (in telegramstijl) vielen specifiek per gemeente op:

- Deventer heeft veel mee: de ligging, veel monumenten, de maatschappelijke geschiedenis van de stad, de omvang is compact.
- Het Bergkwartier verdient een speciale vermelding, een prachtige middeleeuwse wijk die eind jaren '60 van de vorige eeuw dankzij burgerinitiatieven van de sloop en ondergang is gered.
- Het nieuwe stadhuis is gemaakt in nauwe samenwerking met de inwoners: 2.264 unieke vingerafdrukken van 2.264 Deventenaren - in aluminium gegoten - zijn in de gevel verwerkt. Een mooi voorbeeld van het betrekken van de samenleving.
- Het Havenkwartier heeft zeer veel potentie. Veel (creatieve) bedrijven hebben zich er reeds gevestigd. Er wordt goed omgegaan met behoud, restauratie en passend hergebruik van het industrieel erfgoed. De culturele gemeenschap is geïntegreerd in gemeentelijke uitingen/activiteiten.
- Deventer heeft een bijzondere en opmerkelijke ontwikkeling doorgemaakt van middeleeuwse stad naar nu.
- Deventer heeft actieve verenigingen en particuliere initiatieven die zich inzetten voor de gebouwen en geschiedenis van Deventer, o.a. van het Havenkwartier en het Bergkwartier.
- Deventer profileert zich onder meer als Koek-stad. In het eerste halfjaar van 2018 is ook een tentoonstelling in Museum De Waag aan Deventer Koek gewijd.
- Deventer heeft veel authentieke winkels (die geen onderdeel van een keten zijn).
- De stad verenigt het klassiek monumentale erfgoed (van de middeleeuwen tot de 19^e eeuw) met de rauwheid van de industriële bedrijvigheid rond de haven.
- Vermeldenswaardig is het Dickensfestijn: een tweedaags evenement op initiatief van buurtbewoners en middenstanders sinds 1991 in het weekend voor Kerstmis in het middeleeuwse Bergkwartier.

Kanttekeningen

- Het Havenkwartier, geldt het wel of niet als integraal onderdeel van de stad?
- Veel initiatieven uit de stad, maar welke rol heeft de gemeente?
- De visie van Deventer kan sterker worden geprofileerd.
- De profilering van 'Deventer Verhaal' is niet helder.
- Waarom geen 'branding' als Boekenstad en/of Tapijstad en/of Hanzestad?

DEVENTER

LEIDEN

- De gemeente Leiden en partners verrichten heel consistent al jaren goed werk.
- Goed geoutilleerd apparaat met deskundige medewerkers en betrokken vrijwilligers.
- Organisatorisch is erfgoed bij de gemeente uitstekend verankerd met andere beleidsterreinen. Er is een duidelijke visie.
- De profilering als Stad van Ontdekkingen | Stad van Cultuur en Wetenschap is helder.
- Leiden is een voorbeeld voor andere gemeenten op het gebied van integraal erfgoedbeleid en een proactieve houding.
- Perfecte samenwerking tussen overheid, bewonersinitiatieven en ondernemers.
  - Voorbeeld van nauwe samenwerking met inwoners: Singelpark, initiatief van een bewoner
  - Voorbeeld van nauwe samenwerking met ondernemers: Puienproject
- Beleid is ook gericht op jongeren.
- Lokale verhalen worden gebruikt voor publieksactiviteiten.
- In Leiden leeft een sterke traditie (o.a. 3 oktober).
- De binnenstad van Leiden is prachtig en heel erg af, de gevels zijn mooi onderhouden.
- De verbeteringen die zijn aangebracht in de structuur van het winkelgebied, zoals de nieuwe Catharinabrug zijn goed gedaan.
- Hoge kwaliteit en hoeveelheid musea (13) in de stad en grote hoeveelheid iconische gebouwen (Molen De Valk, Stadhuis, Sterrewacht, Hortus Botanicus, Museum De Lakenhal).
- VVV is goed geïnformeerd en meedenkend, erfgoed wordt benut als waarde.

Kanttekeningen

- Leiden heeft de meest klassieke weg gekozen qua route voor erfgoed. Er zijn niet zoveel spannende (nieuwe/recente) elementen.
- Gebied rond station richting binnenstad heeft aandacht nodig, dat verdient (nog) niet de schoonheidsprijs.
- Leiden, 'Stad van Ontdekkingen' kan als verhaal sterker worden indien Rijkscollecties worden gecombineerd.
- Dynamiek van industrieel erfgoed is nog niet helemaal zichtbaar (meelfabriek).
- Ontevredenheid van inwoners over de sloop van sociale woningen (universiteitsterrein).

TILBURG

- Tilburg komt vanuit een achterstandspositie ten opzichte van andere Brabantse steden. Er wordt hard gewerkt aan een inhaalslag. De ontwikkelingen van afgelopen tien jaar zijn bewonderenswaardig.
- De gemeente creëert trots bij de inwoners; zij zijn trots op de ziel van de stad.
- De universiteit is destijds een belangrijke toevoeging geweest voor de stad.
- Een gemeente met lef.
- Veel culturele- en erfgoedinterventies in de wijken. Virtueel museum.
- Erfgoedbreed: materieel en immaterieel erfgoed kwamen goed uit de verf in de pitch. Horen bij elkaar.
- De gemeente zet 'maken' en 'makers' op effectieve en prominente wijze op de voorgrond, zowel in beleid als profilering. De slogan 'Stad van makers' is terug te zien en te voelen in de stad en levert geslaagde voorbeelden op.
- Tilburg heeft veel plekken waar ontwikkelmogelijkheden zijn. De term 'Liefde op tweede gezicht' (bij monde van de wethouder) is goed gevonden.
- Mooi: in de stad zijn overal bankjes verspreid die door Duvelhok zijn gemaakt. De bankjes worden 'social sofa's' genoemd.
- Dwaalwijk is een interessante wijk vol met horeca, cultuur en historie. In het Dwaalgebied wordt veel aandacht besteed aan de gevels: goed verzorgd en enkelen hebben hun historisch karakter behouden.
- VVV heeft goede kaarten van hoogtepunten in de stad en net erbuiten.
- Er is veel te doen voor jongeren rondom de Spoorzone: Hall of Fame, skatepark, terrein voor festivals, Ontdeklab.

Kanttekeningen

- Hoe weten de gemeente, bestuur en de bevolking elkaar te vinden?
- Waarom is niets over de musea en de kermis gezegd in de pitches?
- Veel was gesloten tijdens het jurybezoek aan Tilburg. De kerken zijn bijna altijd gesloten voor publiek.
- Veel discussie over sloop, hoogbouw, havengebied werkt vertragend.
- Archeologie is niet of nauwelijks zichtbaar.

ZAAANSTAD

- De vernieuwde binnenstad bij het station en de gedempte gracht spreekt een zeer brede doelgroep aan: de inwoners, toeristen en ondernemers. De oude stad was slooprijp.
- Het nieuwe stadshart van Zaandam is op stedenbouwkundig niveau prachtig geworden. Het kernwinkelgebied rondom de weer geopende gracht is geslaagd.
- Door vernieuwing van de binnenstad is er een nieuwe discussie ontstaan over identiteit en trots.
- Er zijn 2,2 miljoen bezoekers voor de Zaanse Schans. Knappe prestatie.
- In de stad zijn de verschillende gebouwde tijdslagen duidelijk zichtbaar aanwezig en naast elkaar geplaatst. Groot en klein wisselen elkaar af. Ook functies wisselen elkaar af: werken naast fabrieken naast woningen. Het levert een unieke gemengde en gevarieerde stad op. Daar zijn ook nieuwe iconen bij gekomen: het Intell hotel met het stadhuis bij het station.
- Erfgoed is vooral te zien in stenen; veel monumenten zijn opgeknapt en/of herbestemd.
- De Verkadefabriek heeft een interessante herbestemming gekregen: een prettige combinatie van functies. Het openen van het gebouw naar het water en de levendigheid van de begane grond zijn een aandachtspunt.
- Veel tijdslagen in de geschiedenis zijn te ervaren op kleinschalig niveau: fabrieken langs de Zaan, het Czaar Peter huisje, Claude Monet.
- Het Hembrugterrein is een prachtige kans voor verdichting en het slaan van een brug naar Amsterdam.
- Het is zichtbaar dat de gemeente enorme stappen heeft ondernomen om zich aantrekkelijker te maken als vestigingsplaats (op gebied van wonen en werken).

Kanttekeningen

- De gemeente en haar partners hebben nog een lange weg te gaan. Er moet nog veel worden opgeknapt.
- Er zijn relatief weinig middelen en mankracht om het erfgoedbeleid uit te voeren.
- Het gebied rondom het vernieuwde centrum is aan een opknopbeurt toe. Hoe kan de leegstand gekeerd worden?
- Het zachte erfgoed: de gemeenschappen, sociale cohesie, is weinig zichtbaar in de pitch.
- Weinig gevelbeleid, wijken zijn niet uniform en niet recent opgeknapt.
- De gemeente profileert zich als gemeente met groene gebieden, maar de medewerkers van de VVV herkennen dit niet.
- Welke plaats is er voor jeugd en/of participatie?
- Hoe denkt de gemeente het erfgoedbeleid in te zetten om van een objectgerichte naar een gebiedsbrede aanpak te komen?
- Wat is de visie op de Zaanse linten, dijken en paden in combinatie met de toenemende druk op de woningmarkt?

WINNENDE GEMEENTE

De jury is onder de indruk van het hoge niveau van alle gemeenten. De door de gemeenten goed en degelijk voorbereide pitches waren inspirerend en van zeer goede kwaliteit. Het is indrukwekkend wat alle vier de gemeenten presteren. Duidelijk is wel dat ze een verschillende beginsituatie hebben. Deventer en Leiden zijn rijk van zichzelf; beiden hebben een lange ontstaansgeschiedenis en zijn ruimer bedeed in budget en capaciteit. Het erfgoed in Tilburg is relatief jong en Zaanstad is hard bezig aan een inhaalslag. Allen zetten zich op fascinerende en gepassioneerde wijze in voor hun erfgoed. Het blijft moeilijk om ze op een rij te zetten en met elkaar te vergelijken. Want uiteindelijk gaat het om de dynamiek van erfgoed, met de blik op de toekomst, ongeacht de ouderdom van het eigen erfgoed.

De jury vindt 'wij schrijven onze geschiedenis' een goed gevonden slogan (door Gemeente Deventer in de pitch genoemd). Zowel in oudere als nieuwere steden vergt het durf om toekomstgericht met je erfgoed om te gaan.

WINNAAR BNG BANK ERFGOEDPRIJS 2018

Na lang juryberaad over Deventer, Leiden, Tilburg en Zaanstad is Leiden de winnaar van de BNG Bank Erfgoedprijs 2018

De gemeente Leiden toont zich een voorbeeld voor andere gemeenten op het gebied van integraal erfgoedbeleid en een proactieve houding. Leiden wordt gekenmerkt door nauwe samenwerking tussen overheid, bewonersinitiatieven en ondernemers. De binnenstad van Leiden is mooi onderhouden. De profilering als Stad van Ontdekkingen | Stad van Cultuur en Wetenschap is helder.

De gemeente bouwt aan kennis en collecties, van Leidse geschiedenis tot wereldschatten. Ieder op eigen terrein, maar ook met elkaar. Juist in die kruisbestuiving ziet en benut Leiden kansen. Het gaat daarbij ook om het bevorderen van interdisciplinaire acties tussen vakgebieden en binnen de vakdisciplines zelf.

De gemeente heeft zijn erfgoedbeleid en –activiteiten goed geborgd in Erfgoed Leiden; dit fungeert als het cultuurhistorisch centrum voor de gemeente Leiden en de regio. Een deskundig team van archivariissen, collectiebeheerders, bouw- en architectuurhistorici, erfgoedadviseurs, archeologen, monumentenzorgers en molenaars werkt samen aan de regionale historie van Leiden en regio. De zorg voor de museale collecties van de stad is in handen van Museum De Lakenhal, als stedelijk museum.

LEIDEN

COLOFON

Jury BNG Bank Erfgoedprijs:

Ina Adema, Janneke Bierman,
Karel Loeff, Arnoud Odding,
Patrick Timmermans, Cees van 't Veen.

Kunsten '92

Herengracht 62
1015 BP Amsterdam
020 - 422 03 22
info@kunsten92.nl
www.kunsten92.nl

BNGBANK ERFGOED PRIJS BNG CULTUURFONDS